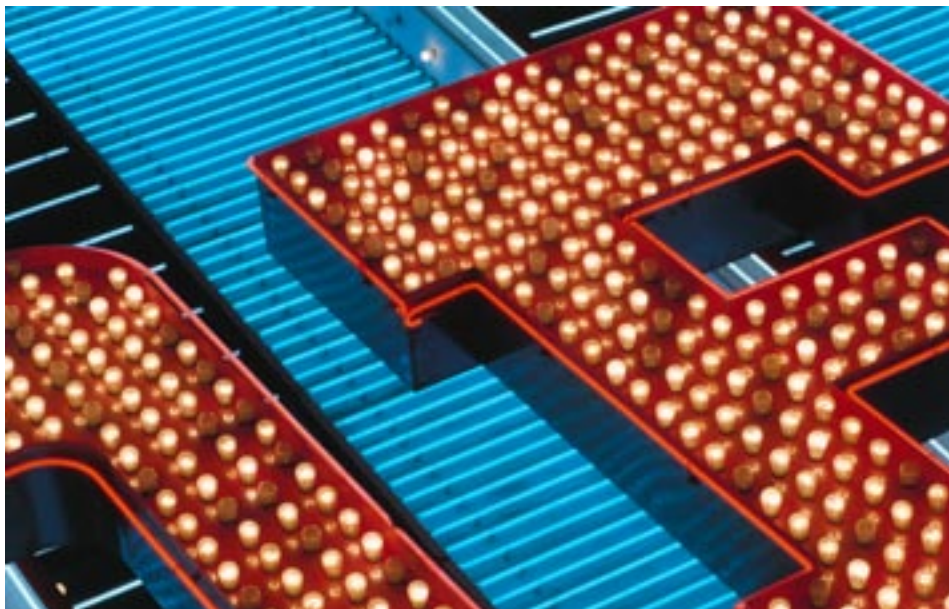

Проучване
на стопанската
престъпност
в България
2005*

В България над 40%
от анкетиранията предприятия
са били обект на стопанско
престъпление през
последните 2 години

въведение

Имаме удоволствието да Ви представим резултатите от проведеното от ПрайсуотърхаусКупърс през 2005 г. Глобално проучване на стопанската престъпност. Ние интервюирахме ръководители на над 3 600 предприятия в 34 страни, включително 75 водещи предприятия в България, които ни предоставиха несравнима по своята дълбочина и обхват информация за разбирането, представите и въздействието на стопанската престъпност върху бизнеса по света.

Резултатите за България бяха включени в нашето Глобално пручване на стопанската престъпност през 2003 г., докато 2005 е първата година, в която предприехме допълнителни проучвания, с цел да публикуваме специфичен доклад за страната. Резултатите показват, че стопанската престъпност е проблем за бизнеса в България.

При провеждане на настоящото проучване ние имахме шанса да сътрудничим с професор Бусман от университета Мартин Лутър в Германия. Въз основа на неговия опит, ние проучихме две основни теми: „профил на извършителите на злоупотреби“ и „ефективност на системите за управление на риска от злоупотреби“.

основни резултати

- 41% от предприятията в България са били обект на стопанско престъпление през последните две години.
- Най-широко отчетеният вид престъпност е злоупотребата с активи, следвано от измамите.⁽¹⁾
- Въпреки горното, корупцията и подкупът все още се възприемат като големи заплахи.
- Средният размер на финансовите

щети за предприятията от злоупотреби с материални активи в световен мащаб се оценява на 1.7 милиона щ.д. В България средният размер на финансовите щети понесени от 15% от предприятията е бил над 250,000 щ.д., а 5% от анкетиранияте предприятия са отчели загуби от над 1 милион щ.д.

- 57% от анкетиранияте предприятия са посочили „вторични щети“, като например загуба на репутация, намалена мотивация на персонала и влошаване на бизнес взаимоотношенията.
- В повечето случаи, извършителите на злоупотреба са били мъже на възраст между 31 и 50 години, с висше образование. 40% от извършителите са били служители на измаменото предприятие.
- Основната мотивация и причини за извършените злоупотреби в България включват липсата на съзнаване от страна на извършителите, че техните действия са били неправомерни и погрешни, ниският праг на издръжливост на изкушение и недостатъчен вътрешен контрол.
- В повечето случаи предприятията са предявили наказателни или граждански искиове срещу извършителите. Само 5% от анкетиранияте предприятия са посочили, че не са предприели нищо срещу извършителя.
- 47% от анкетиранияте са посочили, че не са успели да възстановят никаква част от понесените загуби.
- Независимо от нарастващото доверие, което анкетиранияте предприятия имат в своите системи за управление на риска, все още голяма част от злоупотребите се разкриват случайно (например чрез външни информатори или инцидентно).
- Независимо от големия брой

предприятия, които в проучването са посочили наличие на злоупотреби, само 20% от анкетиранияте смятат, че е вероятно техните предприятия да станат обект на злоупотреби през следващите пет години.

злоупотребата – значителна и нарастваща заплаха?

Нашето проучване за стопанската престъпност през 2005 г. показва, че 41% от анкетиранияте предприятия в България са били обект на едно или повече сериозни стопански престъпления през предшестващите две години, сравнено с 47% в Централна и Източна Европа и 45% в глобален мащаб.

Означават ли това, че стопанската престъпност е по-малък проблем в България отколкото другаде? Отговорът е в способностите на предприятията да откриват и отчетят стопанските престъпления и – веднъж, след като рискът е разкрит – да предприемат подходящите мерки да отвърнат на заплахата.

След обстойно разглеждане на резултатите, забелязваме, че от предприятията, които са били обект на злоупотреби, средният брой на случаите на злоупотреби отчетени от всяко предприятие е бил 4, което е на половина по-малко от броят на случаите в световен мащаб (8). Вярваме, че зад отговорите на тези предприятия, които не отчетят наличие на злоупотреби въобще има неразкрити такива и още веднъж потвърждават, че е необходимо подобряване в съществуващите системи за управление на риска и предпазване от злоупотреби.

⁽¹⁾ Нова категория за 2005 г. За пълните дефиниции и демографски данни, проверете на стр. 28 от Глобалното проучване на стопанската престъпност.

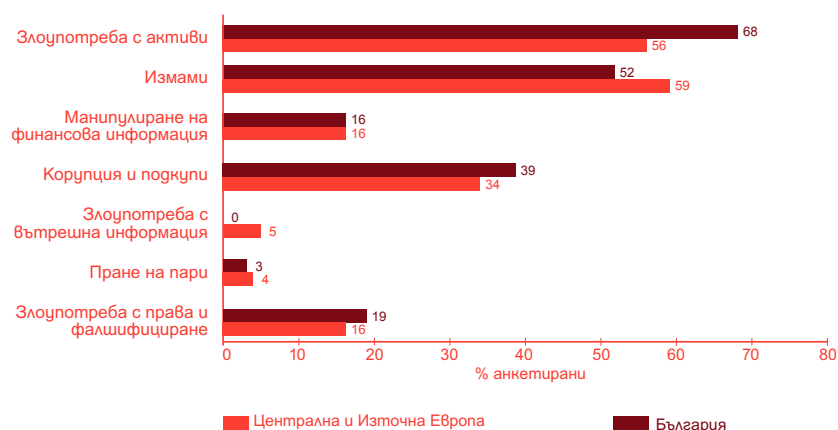

видове стопански престъпления: дали представите съвпадат с реалността?

Въпреки че корупцията продължава да се възприема като най-преобладаващият вид злоупотреба, в действителност най-често отчитаните видове стопански престъпления са злоупотребата с активи (68%) и измамите (52%). Това не е изненадващо, тъй като те са сред най-лесните за разкриване злоупотреби поради факта, че са свързани с присвояване на материални активи и дават ясна насока за това, къде ръководството трябва незабавно да насочи своето внимание с цел да се справи със загубите, които могат да бъдат избегнати.

Заслужава да се отбележи, че злоупотребата с права и фалшифицирането, включително пиратството на продукти и индустриалният шпионаж, е по-сериозна заплаха, която много от бизнес лидерите предчувстват. Една на всеки 5 отчетени злоупотреби попада в тази област. Нашият опит показва, че много от предприятията пренебрегват тези заплахи и това подсказва необходимостта от особено внимание от страна на ръководството относно защитата на фирмените запазени марки и ключовата бизнес информация.

Реална проява на злоупотреби

цената на стопанската престъпност

Предприятията, които са били жертви на стопански престъпления може да се затрудняват да оценят преките и непреки финансови последици за техния бизнес. Някои от рисковете от злоупотреби, може да представляват приемлива цена за бизнеса, докато други може да се окажат пагубен риск от финансови щети за предприятието. От анкетираните, които са заявили, че са били жертва на стопанска престъпност, 26% от българските предприятия отчитат, че това е имало „много сериозно“ или „сериозно“ въздействие. Това е почти три пъти повече от 9% в световен мащаб и двойно повече от резултата за Централна и Източна Европа (14%).

За да се определи приблизително непосредствената финансова цена на злоупотребите, нашето проучване включваше въпроси към предприятията относно трите категории злоупотреби, които поражда загуба на материални активи, на които може да бъде определена стойност: злоупотреба с активи, измама и злоупотреба с права и фалшифициране.

В глобален мащаб, средните загуби

на предприятие от акт на стопанска престъпност през последните две години се оценяват приблизително на 1.7 милиона щ.д., докато общата загуба на всички предприятия, участвали в проучването е била повече от 2 милиарда щ.д. В България, 15% от предприятията са претърпели загуби от над 250,000 щ.д., а 5% са отчели загуби от над 1 милион щ.д.

странични щети

Докато установяването на непосредствените финансови загуби от манипулирането на финансова информация, корупцията и подкупите, прането на пари и злоупотребите с вътрешна информация е трудно, още по-трудно е да се определят количествено „страничните щети“, които са резултат от всеки случай на злоупотреба. Потенциалните нематериални щети за предприятието може да се окажат поне толкова значими, колкото и самите финансови загуби. Подобна щета може да има пагубен ефект върху външните взаимоотношения на предприятието.

От анкетираните, които са отчели наличието на нематериални щети, причинени от злоупотреби през последните две години, 71% твърдят, че са били накърнени техните бизнес взаимоотношения. Това е значително по-високо от 42% средно в глобален мащаб.

14% отчитат спад в морала на персонала и/или загуба на мотивация. При наличие на стопански престъпления, служителите поставят под въпрос начинът на управление, етиката и работната среда на предприятието. Там където такива проблеми продължат да съществуват, може да се стигне до подронване на лоялността на служителите и в следствие до проблеми на работното

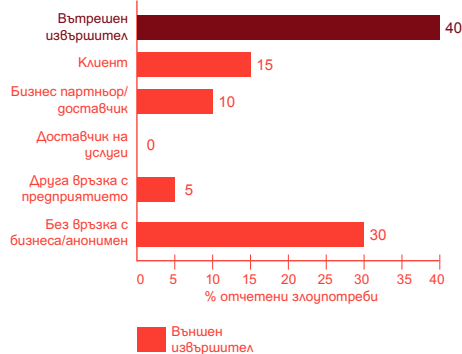
място и с качеството на продуктите.

В България, нито едно от предприятията не е определило въздействието на страничните щети като минимално, сравнено с 18% в Централна и Източна Европа и 24% в световен мащаб.

извършителите на злоупотреби

Горчивият опит на 40% от анкетираните предприятия е, че извършителите на злоупотреби са били членове на техния персонал. Въпреки че не отговаря на очакванията, в същото време не е учудващо, тъй като извършителите на злоупотреби, работещи в предприятията, познават добре дейността, включително силните и слабите страни на съществуващата контролна среда за предотвратяване на злоупотребите.

Връзка на извършителя с предприятието

Прието е, че преди извършването на злоупотреба, трябва да са налице следните три условия:

- извършителят трябва да има мотив (или причина) за да извърши злоупотребата. Това е принудата, която води индивида към извършване на злоупотребата;

- извършителят трябва да открие възможност за извършване на злоупотреба. Предприятията може несъзнателно да предоставят на своите служители такива възможности, и една от най-често срещаните причини е липсата на адекватен контрол;
- извършителят трябва да може да оправдае (поне пред себе си) причината за извършване на злоупотребата.

На въпроса за категоризиране на мотивите на извършителите, възможностите и начините за обяснение на извършените злоупотреби, анкетираните са подчертали следното:

- стремеж към висок жизнен стандарт (58%) – мотив;
- нисък праг на издръжливост на изкушение у извършителя (63%) – средство за самооправдаване;
- извършителят не осъзнава факта, че това, което върши е неправилно (77%) – средство за самооправдаване.

Изглежда, че тези три причини са общи в световен мащаб. В допълнение, 61% от злоупотребите в България са били извършени поради недостатъчен вътрешен контрол и 46% поради вътрешно взаимодействие. Този резултат е значително по-висок в сравнение със средния резултат в глобален мащаб, респективно 41% и 22%.

Това поражда сериозни съмнения относно обхвата на корпоративния контрол в българската стопанска среда и също може да означава и липса на разбиране за значението на вътрешния контрол при предотвратяването на злоупотребите.

профил на извършителя на злоупотреби

Типичният извършител на злоупотреби е мъж (93%), на възраст между 31 и 50 години (69%). По-голямата част от българските извършители (92%) са с висше или по-високо образование – значително по-висока степен на образование отколкото в световен мащаб (52%) или в сравнение със страните в Централна и Източна Европа (53%).

Макар че злоупотребите се извършват от служители на всички нива, нашето проучване показва, че 66% от вътрешните злоупотреби се извършват от персонал от средно и по-високо мениджърско ниво или от висшето ръководство. Естествено тези извършители имат възможност да използват правомощията си, за да заобикалят контролите, които са внедрени да разкриват злоупотреби.

Не е изненадващо, че размерът на финансовите и “странични” щети от злоупотреби е в пряка връзка със заеманата от извършителя позиция в предприятието. В световен мащаб, анкетираните смятат, че въздействието на злоупотребите, извършени от висшето ръководство, е три пъти по-сериозно в сравнение с ефекта от злоупотреба, извършена от служители на по-ниски нива.

ефективност на контрола

Средствата, чрез които се разкриват злоупотреби, могат да се разделят в две големи групи: случайно разкриване и разкриване чрез системи за управление на риска. В България, вътрешният одит остава най-успешният метод за разкриване на стопански престъпления (30%). Обезпокоителен, обаче е фактът, че една четвърт от злоупотребите са разкрити случайно (6% в световен мащаб).

Ако случайността е основният фактор в разкриването на злоупотреби, съществува опасност разкритите престъпления да са само „върхът на айсберга“ и много други злоупотреби да са останали неразкрити. Това отразява нашите коментари относно броя на случаите отчетени в България, на които обърнахме внимание по-горе.

Също така това противоречи на относително високата степен на удовлетвореност на участниците в проучването от превантивните мерки, които се прилагат и относително слабото желание да се засилва превенцията през следващите две години. Ясно е, че да се разчита на късмета не е достатъчно за създаване на условия за борба със злоупотребите.

Окуражително е, че всички български участници в проучването посочват, че са предприели определени превантивни мерки срещу измами и злоупотреби, и че повечето от българските предприятия, участвали в проучването, прилагат етични правила или етичен кодекс (68%). Въпреки това, само 19% от тези предприятия обаче, използват системи за сигнализиране за злоупотреби (в световен мащаб – 38%) и само 24% от предприятията имат създадени комитети за вътрешен одит (в световен мащаб – 53%).

Резултатите от нашето глобално проучване през 2005 г. потвърдиха положителната връзка между по-големия брой проверки и по-големия шанс за разкриване на злоупотреби. Нещо повече, предприятията, които извършват по-голям брой проверки, не само отчитат по-висока разкриваемост на злоупотреби, но също отчитат три пъти по-високи финансови щети свързани с разкритите злоупотреби.

Колкото по-рано бъде разкрито едно престъпление, толкова по-малък е рискът от щети и толкова по-голяма е вероятността да бъдат възстановени загубите. Ето защо, препоръчваме на предприятията да обърнат внимание на следното:

- своевременна и задълбочена оценка на реалните рискове и опасността от злоупотреби вътре в организацията
- активен мониторинг на рисковите области
- разработване на политики за насърчаване и защита на хората, които подават сигнали за злоупотреби
- активно изразяване на позицията на предприятието по въпроса за злоупотребите и последователно прилагане на политики за превенция и контрол

- съзнаване на възможността за най-лош сценарий и готовност за прилагане в отговор на ясен и категоричен план.

Трудностите при въвеждането на активна система за управление на риска от злоупотреби са свързани със самия характер на злоупотребите. В резултат, колкото по-голям успех имат фирмите в разработването на разнообразен и всеобхватен контрол, толкова повече злоупотреби разкриват.

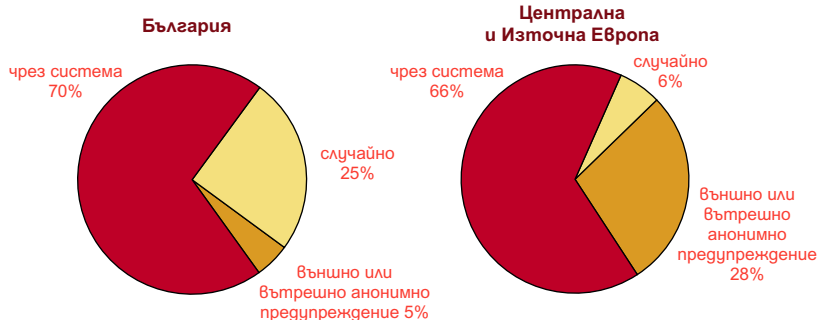
разкриване на злоупотреби

Според данните от проучването, след като са регистрирали злоупотреба, повечето предприятия в България са започнали вътрешно разследване (75%), но по-малко от половината от тях са информирали Борда на директорите (45%), което е значително по-нисък процент в сравнение с Централна и Източна Европа (72%) и останалата част от света (76%). В допълнение към това, само 4% от анкетиранияте са ползвали консултации от специалисти по разследването на измами относно въпросите за превенция или реакция на стопанските престъпления, а 57% не са ползвали каквито и да било консултации.

Тези резултати може да са индикатор за нежелание у част от мениджърите да докладват както вътре в предприятието, така и извън него, инциденти, свързани със стопанските престъпления. Липсата на прозрачност може да създаде благоприятни условия за развитие на злоупотреби. Това също показва, че бизнесът вярва, че е в позиция да се справи с подобни случаи с вътрешни усилия и подценява потенциалните ползи от консултирането по отношение на превантивните мерки.

След като предприятието установи

Начини, по които първоначално са открити злоупотребите

предполагаема злоупотреба, ответната реакция е много важна, с оглед на предотвратяването на други потенциални злоупотреби и за да се покаже на заинтересованите страни, че организацията няма да толерира подобни действия. Ответните реакции и санкции, посочени от анкетираниите, се различават, в зависимост от това дали извършителят е вътрешно или външно за предприятието лице. Ако става дума за служител, обикновено той бива уволнен (32%). В повечето случаи (58%), се предявяват наказателни или граждански искиове. Сравнително по-висок процент е отчетен на глобално ниво (82%). Едно от обясненията за това би било достигнатото ниво на успеваемост, съгласно което само 13% от извършителите в България са били осъдени, сравнено с 29% в световен мащаб.

Освен възпирането на други потенциални извършители чрез ясна и категорична ответна реакция, въз-

становяването на финансовите загуби е друга важна цел за предприятията. Резултатите от глобалното проучване през 2005 г., в сравнение с резултатите от 2003 г. показва, че предприятията отбелязват по-голям успех в това отношение. Средно те успяват да възстановят 32% от загубената сума. В България този процент е по-нисък – 28%. Друг фактор би могъл да бъде по-ниският процент на предприятията, които се застраховат срещу стопански престъпления. В България само 35% от предприятията се застраховат срещу подобен риск, при 49% в света.

злоупотребите в бъдеще: илюзия за сигурност?

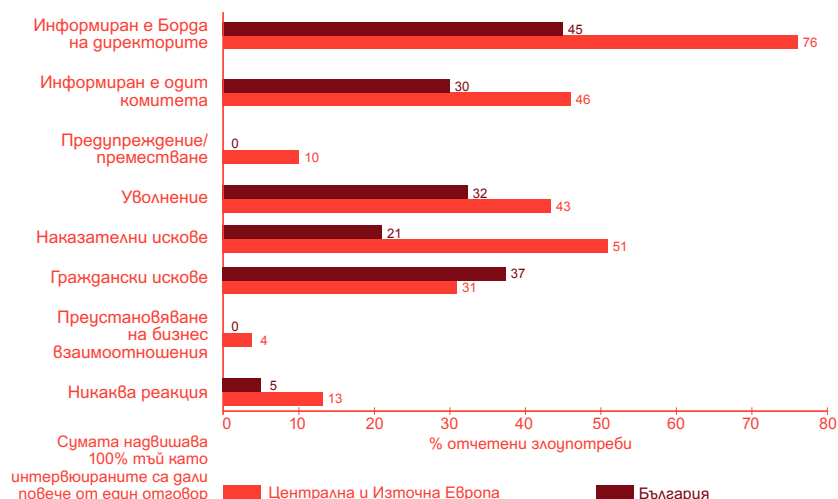
Въпреки че над 40% от предприятията са били обект на стопанско престъпление през последните две години, само 20% от анкетираниите предприятия смятат, че е вероятно техните предприятия да станат обект на злоупотреби през

следващите пет години. По наше мнение, това би могло да бъде знак за предоверяване, още повече като се има предвид големия дял на злоупотребите, които се разкриват по случайност.

Опитът ни показва, че предприятията с по-високо ниво на разбиране на опасността от риск, бдителност и подготвеност в това отношение, разкриват повече нарушения и в голяма степен минимизират щетите, за разлика от тези, които се смятат за относително осигурени.

Борбата със злоупотребите е постоянно усилие и предприятията не трябва да понижават своята бдителност. Независимо от повишаването на броя на разкритите злоупотреби и на ефективността на системите за управление на риска, винаги ще има хора или групи от хора, които имат стимул и са в състояние да усъвършенстват начините за извършване на злоупотреби и имат възможност да заобиколят или избегнат проверките. Тъй като не е възможно стопанските престъпления да бъдат изкоренени напълно, предприятията трябва непрекъснато да прилагат и усъвършенстват мерките за контрол и да повишават лоялността на служителите си, за да са сигурни, че не се създава среда, в която злоупотребите да процъфтяват.

Реакция на предприятието след откриване на злоупотребата

КОНТАКТИ:

Роджър Стенли, съдружник

Ръководител на отдел Корпоративни разследвания за Централна и Източна Европа

тел.: +420 251 151 227 e-mail: roger.stanley@cz.pwc.com

Божидар Нейчев, съдружник

Ръководител на отдел Консултантски услуги за Югоизточна Европа

тел.: +359 2 9355 200 e-mail: bojidar.neitchev@bg.pwc.com

Емил Василев, старши мениджър

Ръководител на отдел Корпоративни разследвания за България

тел.: +359 2 9355 200 e-mail: emil.vassilev@bg.pwc.com

Проучването на стопанската престъпност в България е част от Глобалното проучване на стопанската престъпност за 2005 г. на ПрайсуотърхаусКупърс.

Демографските данни и дефинициите на стопанските престъпления могат да се видят в глобалния доклад на проучването на стопанската престъпност за 2005 г.

Глобалният доклад може да бъде видян на адрес www.pwc.com/crimesurvey

Резултатите за България се намират на www.pwc.com/bg